

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

Milan S. Ďurica

Odkedy sme Slováci?

Pôvod Slovákov
a kresťanstvo

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

1

Milan S. Ďurica

Odked sme Slováci?

LÚČ

Ústav dejín kresťanstva

Bratislava

2006

© Milan S. Ďurica 2006

© LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2006

Všetky práva vyhradené.

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava,
Špitálska 7, 813 59 Bratislava v roku 2006
ako svoju 479. publikáciu, v edícii
linea recta brevissima ako 1. publikáciu.
Jazyková úprava Blažena Moravčíková

Prvé vydanie

36 strán

ISBN 80-7114-485-1

Pôvod Slovákov a kresťanstvo

O pôvode národov

Pod výrazom etnogenéza, ktorý ešte nie je príliš udomácnený v našom jazyku,¹ rozumíme historický proces, ktorým sa časti primitívnych rodových a kmeňových spoločenstiev postupne integrovali do širších záujmových zoskupení až po vytvorenie ustálených a od iných spoločenstiev jazykovo, nábožensky, kultúrne i mocensky diferencovaných spoločností, ktoré sa vo všetkých jazykoch nášho stredomorsko-európskeho kultúrneho priestoru označovali ako národy. Išlo pritom o dlhodobý evolučný proces, ktorého fázy prebiehali veľmi odlišne vzhľadom na lokálne geopolitické, kultúrne i mocenské podmieňovatele jeho vývinu. Preto novšia a značnou časťou historiografie adoptovaná racionalisticko-materialistická teória o novodobom pôvode národa ako vedľajšieho produktu Francúzskej revolúcie, alebo dokonca ako výtvoru hlavne nemeckej romantickej filozofie nemá solídny historický podklad a treba ju pokladať za pomýlenú. Jej autori ignorovali najstaršie dokumenty európskej kultúry, akými sú napríklad knihy Biblie, ktorých pôvod sa bezpečne kladie do desiateho až piateho storočia pred Kristom, ale zachytávajú deje od 18. do 6. storočia pred Kristom. Nuž a práve v týchto neza-

nedbateľných historických prameňoch, v ktorých sa odrážajú tradície Židov a okolitých národov starovekého Blízkeho východu s predhistóriou „vyvoleného národa“ Izraela, nachádzame od samého začiatku veľmi často výraz „národ“, a to s takou sémantickou náplňou, ktorá obsahuje všetky podstatné prvky dnešného pojmu národ.² Možno teda úplne súhlasíť s historikmi, ktorí v starozákonnom židovskom národe vidia už realizovanú podstatu národa.³

Platí to aj o inom veľkom starovekom národe, akým boli bezpochyby Egypťania.⁴ V hieroglyfických textoch 19. egyptskej dynastie (asi 1310 až 1200 pred Kr.) nachádzame výraz „národy mora“, ktorým Egypťania označovali rozličné etnické zoskupenia, ktoré pochádzali zo sýrsko-egejskej oblasti Stredozemného mora a postupne sa usadili na jeho východných pobrežiach a na blízkych ostrovoch.

Medzi nich počítali aj z Biblie známych Filištíncov.⁵ Ide teda o pojem udomácnený v kultúrnych jazykoch aspoň od tritisíc až štyritisíc rokov.

V našom kultúrnom priestore za obdobie výrazného formovania sa dnes známych európskych národov pokladáme stredovek. Zánik globalizačnej Rímskej ríše, ktorej severné hranice tu tvoril Dunaj (*Limes Romanus*) a ktorá teda nezahrňovala najväčšiu časť severu a východu Európy, sprevádzali a čiastočne zapríčinili mohutné pohyby germánskych a slovanských etnických zoskupení smerom hlavne k teplému a bohatému juhu. Nie náhodou toto obdobie

sa označuje (aj keď nie celkom správnym) názvom „sťahovanie národov“. Faktom ostáva, že keď tie rozličné etnické skupiny, ktoré sa natrvalo usadili na dobytých územiach, historickým vývinom postupne nadobúdali všetky charakteristiky národných celkov. Už ako nájazdové koristnícke združenia vykazovali stmelujúci faktor vojenskej organizácie a sily, ktorou si zabezpečovali nielen zaokrytie životných potrieb, ale aj hromadenie ekonomických rezerv. To viedlo aj k nutnosti vymáhania poplatkov od podmanených kmeňov a teda aj k určitému centralizovaniu finančnej správy, čo tvorilo základy budúcej štátnosti. Veľmi skoro po zániku Rímskej ríše nachádzame u vtedajších autorov výraz „národ“.

Tak už v polovici 6. storočia latinský historik gótskeho pôvodu Jordanes písal o Škandinávii (ktorú pokladal za ostrov) ako o „výrobní národov“.⁶ Biskup zo Sevilly, sv. Izidor (570 – 636) vo svojom encyklopedickom diele v 20 knihách už udáva etymologický výklad slova, aj definíciu národa.⁷ V sérii pápežov už od 7. storočia nachádzame takmer pravidelne údaje o ich pôvodnej národnosti.⁸ Anglický benediktín Beda Venerabilis (637 – 735) vo svojich Cirkevných dejinách anglického národa už v úvodnej stati píše o „našom národe“ a o „národoch Germánie“.⁹ Nie inak to bolo v dokumentoch vtedajších vladárov. V dekrétach franského kráľa Pipina (714 – 768) čítame v roku 753, že na omšiach v St. Denis sa zúčastňujú „tak Sasi, ako aj Frízi a iné rozličné ná-

rody“; v roku 762, že dáva na vedomie „tak blízkym, ako aj cudzím národom“.¹⁰ Zo všeobecných dejín vieme, že pri dohode synov Ľudovíta I. Pobožného, Karola Lysého a Ľudovíta Nemca pred vojenským zhromaždením Karol prisahal po francúzsky a Ľudovít v starej nemčine. Nečudo teda, že významný francúzsky historik Ferdinand Lot vo svojom diele o etnogenéze francúzskeho národa vychádza od čias Cézara, ktorý prekazil vznik predrímskej Galie, kde on vidí najhlbšie korene svojho národa.¹¹ Ďaleko by nás viedlo, keby sme chceli tu vypočítať všetky známe dokumenty a mienky odborníkov o jestvovaní a dejinách stredovekých národov. Literatúra o tom je takmer nevyčerpatelná.¹²

Preto obozretnejší historici už zmiernujú spomenutú teóriu pridávaním adjektíva „moderný, alebo novodobý národ“. Takýto prívlastok však nemení podstatu veci. Je predsa evidentné, že najmä pri slovách, ktoré označujú najzákladnejšie pojmy, ich konkrétna náplň sa v priebehu historického vývinu neraz aj veľmi citeľne mení, pričom si však zachováva svoj podstatný zmysel. Stačí si spomenúť, čo všetko v rozličných epochách sa označovalo výrazmi ako odev, obuv, chlieb, dom, cesta, voz, loď, zbraň, a mnoho ďalších, aby sme si jasne uvedomili, že aj nepredvídané zmeny konkrétnych foriem stále realizujú podstatu pôvodnej sémantickej náplne výrazu. Pokladáme teda národ za jednu z najstarších foriem spoločenského ústrojenstva, ktorá charakterizovala

a podnes jasne charakterizuje najvyššie formy organického vývoja nespočetných zložiek ľudskej spoločnosti.

Konečne ak ešte v roku 1992 E. J. Hobsbawm, profesor University of London, Birkbeck College, v druhom vydaní svojej úspešnej knihy *Nation and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality*¹³ zastával tézu, že nacionalizmus možno datovať iba od Francúzskej revolúcie, tak o päť rokov neskôr Adrian Hasting, profesor na University of Leeds, už presvedčivejšie syntetizoval argumenty tých, čo zastávajú stredoveký pôvod nacionalizmov a dokázal, že národné povedomie má svoj pôvod v náboženskom presvedčení, v štátnej osobitosti a v povýšení ľudových jazykov na jazyky literárne a kultúrne.¹⁴

Našou otázkou je: Kedy a akým spôsobom, pod vplyvom ktorých faktorov sa vytvoril konkrétne náš slovenský národ. Analyzujúc pozorne jeho etnogenézu budeme môcť upresniť aj vzťah tohto národa ku svetovej realite kresťanstva.

Vznik slovenského národa

Tak, ako to robia historici všetkých ostatných európskych národov – (popri spomenutom francúzskom historikovi, ktorý kladie začiatky francúzskeho národa až do polovice prvého storočia pred Kristom, mohli my sme tu citovať niekoľko historikov z každého národa, alebo aj iných autorov, ktorí

sa zaoberali ich štúdiom¹⁵) – myslím, že aj Slováci majú právo a povinnosť pozorne skúmať čo možno najstaršie dokumenty, z ktorých aspoň náznakovo možno už vyčítať prítomnosť slovenského etnika.

Nepodceňujeme snahy niektorých starších slovenských historikov identifikovať stopy prvých náznakov etnogenézy Slovákov už v posledných storočiach Rímskej ríše¹⁶, ale aspoň predbežne sa musíme riadiť iba bezpečne zistenými faktami a solídne pravdepodobnými náznakmi. Ak nemožno doposiaľ vysloviť všeobecne platné zistenie o tom, či základným faktorom etnogenézy bola štátnosť, alebo či národy vznikali pod vplyvom iných konštitučných faktorov, akými boli bezpochyby spoločný biologický pôvod, spoločný jazyk, spoločné hospodárske záujmy a iné, a v určitom štádiu vývoja pocítili potrebu osobitnej štátnej organizácie, za historický fakt možno pokladať zistenie, že v najväčšom počte prípadov štátnosť sa preukázala ako jeden z hlavných faktorov etnogenézy. Druhým, podobne účinným faktorom etnogenézy v našom kultúrnom priestore bolo kresťanstvo so svojou po Rímskej ríše zdedenou solídnu a expanzívnu územnou organizáciou. Vo vývoji slovenského národa obidva tieto faktory zohrali rozhodujúcu úlohu.

Počiatky štátnosti možno predpokladať iba u spoločenských jednotiek, ktoré dospeli nielen k určitej vojenskej, ekonomickej a organizačnej štruktúre, ale hlavne aj k trvalému usídleniu sa na určitom území.

O slovanských kmeňoch, ktoré podľa archeologických nálezov už koncom 4. storočia začali prenikať na územie Slovenska, takéto historické záznamy nachádzame od prvej polovice 7. storočia, a to v súvislosti s protiavarským povstaním a založením Samovej ríše. Pretože tam išlo o fakty, ktorým historické pramene jednoznačne pripisujú formu určitej štátnosti – označujú ten takmer pol storočia trvajúci útvar ako *regnum* (kráľovstvo) a jeho hlavu ako zvoleného kráľa (*rex*)¹⁷ – pričom bezpochyby jej politickým subjektom boli aj Slovania, ktorí sa v priebehu dvoch storočí natrvalo usadili na tomto území,¹⁸ a z ktorých sa bez prerušenia biologickej následnosti vyvinul slovenský národ, preto oprávnené môžeme do tohto obdobia klásť prvé počiatky slovenskej štátnosti. Ten istý prameň totiž celkom jednoznačne registruje tých Slovanov ako národ.¹⁹

V týchto prvých fázach Samova štátnosť podľa franského prameňa mala ešte pohanský charakter. Nemáme dokumenty o tom, či sa už v 7. storočí hlásatelia kresťanstva dostali medzi tých Praslovákov. Sú však náznaky, ktoré to nevylučujú. Podľa niektorých prameňov už írskymi mníchmi sv. Kolumbána koncom 6. a začiatkom 7. storočia mohli aspoň okrajovo dosiahnuť naše kraje. Podobne aj misia sv. Amada, neskoršieho biskupa v Maastrichte, okolo roku 630 došla až na územie Slovanov. Ide však o nepresné zmienky bez presvedčivej dokumentácie. To isté platí aj o benediktínskom mníchovi sv. Emerá-

movi, ktorý zomrel v roku 690 a ako misijný biskup došiel až do Regensburgu, aby zvestoval Krista Slovanom.

Kľúčovým momentom vo vzťahu k našej téme je však iba koniec 8. storočia, keď vojská Karola Veľkého zvíťazili nad Avarmi medzi Dunajom a Tisou a synoda bavorských biskupov, ktorá sa konala v roku 796 *ad ripas Danubii* – podľa vážnych náznakov to mohlo byť práve v blízkosti Bratislavy – rozhodla o systematickej misijnej činnosti medzi Slovanmi a porazenými Avarmi. Táto synoda ustanovila aj územné členenie, podľa ktorého kraje na severozápad od rieky Ráby – teda aj Slovensko – pripadli pod jurisdikciu pasovského biskupa (Passau), a tým pod autoritu arcibiskupa Arna v Salzburgu. V rámci tejto misie niektorý prameň spomína benediktínskeho mnícha sv. Goduina, ktorý mal v roku 801 pôsobiť medzi vetdajšími Slovákami a stať sa ich prvým apoštolom.

Nepoznáme podrobnosti ani o výsledkoch týchto misijných podujatí, ani o politickej situácii na vtedajšom Slovensku.

Prvým historicky bezpečným prameňom o kresťanstve na Slovensku je záznam z dôležitého dokumentu, ktorý vznikol na najkompetentnejšom mieste, akým vtedy bolo arcibiskupstvo v Salzburgu.²⁰ V tomto dokumente sa nachádza prvé meno politického predstaviteľa vtedajších Slovákov a súčasne aj prvý zemepisný názov z ich územia: knieža **Pribina**

(asi 800 – 861) a jeho sídlo **Nitra**. Dokument zaznamenáva, že Pribinovi „kedysi (*dnes vieme, že to bolo okolo roku 828*) v jeho zemi za Dunajom na jeho vlastnom majetku na mieste zvanom Nitrava salzburský arcibiskup Adalram vysvätil kostol.“ Táto stručná správa však obsahuje tri dôležité výpovede. Potvrďuje, že Pribinovo kniežatstvo v Nitre muselo byť na takom stupni politického vývoja, že bolo známe aj arcibiskupovi vo vtedy ďalekom Salzburgu; že Pribina už musel byť takým zámožným kniežaťom, že si mohol dovoliť pozvať arcibiskupa-metropolitu kompetentného pre svoje územie; a že kresťanstvo už muselo byť značne rozšírené nielen na jeho dvore, ale aj medzi slovenským ľudom. Toto sa mohlo realizovať v priebehu takmer troch desaťročí od spomenutej synody bavorských biskupov.

Dôležité z hľadiska našej témy je tu, že **prvý celkom bezpečný historický dokument o stredovekej štátnosti Slovákov zo začiatku 9. storočia súčasne vypovedá aj o jej kresťanskom charaktere**. Celý ďalší vývoj národného spoločenstva Slovákov je poznačený týmto tesným, až prepájajúcim sa paralelizmom tak v politickej, ako aj v kultúrnej rovine. Na rozdiel od iných slovanských národov, dejiny Slovákov nezaznamenali takmer nič o ich predkresťanskej minulosti, takže všetko, čo z našich dejín vieme, je nerozlučne späté s kresťanstvom. Slováci vstúpili do dejín posvätením prvého kresťanského kostola počas vlády ich prvého známeho kniežaťa a napriek neraz

dramatickým až tragickým politickým okolnostiam, dominantným prvkom ich dejín až do najnovších čias zostalo kresťanstvo.

Zo známych historických faktov, ktoré dokazujú konštantné úzke prepojenie štátnosti a kresťanstva v etnogenéze slovenského národa načrtujeme aspoň niektoré, ktoré tento proces jasne charakterizujú.

Len čo sa stredoveká slovenská štátnosť zlúčením Mojmírovho kniežatstva na rieke Morave s Pribinovým kniežatstvom na rieke Nitre teritoriálne rozšírila a politicky upevnila, pocítila vojenský nápor Franskej ríše. Keď v roku 846 kráľ Ludovít Nemec (843 – 876) napadol Moravské, o celé Nitriansko rozšírené kniežatstvo, a Mojmíra zbavil vlády, zveril správu celého tohto prvého väčšieho politického útvaru vtedajších Slovákov jeho synovcovi Rasticovi (846 – 870). Tento fakt, ako aj skutočnosť, že Mojmírom premožený a z kniežatstva vyhnaný Pribina čoskoro dostal od Ludovíta Nemca do správy južné kraje, obývané tiež staroslovenským etnikom, oprávňujú nás predpokladať, že slovenské kniežatstvá už boli dobre známe vo Franskej ríši, ktorá v ich raste videla nežiadúcu prekážku svojej expanzie na východ. Ďalej zo skutočnosti, že Ludovít Nemec nahradil Mojmíra jeho synovcom Rasticom, a nie azda svojim bavorským miestodržiteľom, treba predpokladať, že v prípade Pribinu, Mojmíra a Rastica išlo o členov už upevnenej **kniežacej dynastie**, ktorú aj Frankovia pokladali za potrebné rešpektovať. A z tohto možno

vyvodíť, že aj ľudnosť tých kniežatstiev netvorilo iba vojenskou mocou pozliepané množstvo rozličných kmeňov, ale kompaktné spoločenstvo, v ktorom už treba vidieť zárodok tvoriaceho sa národa.

Postoj, ktorý zaujal Rastic postavený na čelo štátneho útvaru Moravy, takisto poukazuje na politickú vyspelosť a postupne aj na vojenskú silu tohto kniežatstva. Ba dokumentovano dosvedčuje, že Rastic bol vládca na vysokej intelektuálnej úrovni, školený pravdepodobne v bavorských kláštoroch, a mal, dnes by sme povedali, európsky politický rozhľad. Pochopil totiž, že šírenie kresťanstva z bavorských diecéz znamenalo súčasne aj rastúci vplyv Franskej ríše na jeho územie. Preto, zase ako jediný známy prípad z dejín slovanských národov, sa uchopil iniciatívy, aby si zaistil vlastnú slovenskú cirkevnú organizáciu, nezávislú na franských biskupoch. Spôsob, akým postupoval pri realizovaní tejto geniálnej idey, zase nám dokazuje jeho diplomatické schopnosti, politickú prestíž a nepriamo aj značné bohatstvo. To všetko bolo totiž podmienkou, aby sa mohol obrátiť priamo na pápežský stolec, na ktorom v tom čase sedel „druhý Eliáš“ sv. Mikuláš I. Veľký (858 – 867), ktorý dokázal presadiť autoritu pápeža ako všeobecne uznávaného najvyššieho vladára tak v cirkevných, ako aj vo svetských veciach. Pápež mu nemohol alebo nechcel vyhovieť, veď to bolo práve počas intenzívnych vyjednávaní medzi Rímom a Byzanciou vo veci „prvého rozkolu“ (860 – 863), keď

cisár Michal III. (842 – 867) protiprávne zosadil patriarchu Ignáca a nahradil ho narýchlo vysväteným laikom Fóciom. Kráľ Rastic využil túto konflikto-
vú situáciu a vyslal svojich poslov až do Konštan-
tinopola k východnému cisárovi Michalovi III., čím
si dúfal získať oporu druhej najmocnejšej autority
vtedajšieho sveta. Tu už naozaj nemožno pochybo-
vať nielen o štátnosti, ale ani o európskom význame
Rasticovho kráľovstva.

Výsledkom tejto vysokej politiky bolo všetko,
o čo sa Rastic domáhal, ba navyše získal pre svoj ná-
rod aj dovtedy jedinečné privilégium povýšenia jeho
jazyka na štvrtý liturgický jazyk Katolíckej cirkvi.
Misia byzantských vyslancov Konštantína a Metoda
priniesla vtedajším Slovákom aj dar právnych i te-
ologických vied priamo z jedného z najväčších
prameňov, akým bola tamojšia cisárska akadémia.

Bolo to práve krátke pôsobenie (možno už bisku-
pa) Konštantína, v ktorom po jeho odumretí úspešne
a hrdinsky pokračoval pápežom Hadriánom II. (867 –
– 872) v roku 869 vysvätený a za jeho legáta pre všet-
ky slovanské krajiny vymenovaný arcibiskup Me-
tod, ktoré tak konsolidovalo etnogenézu vtedajších
Slovákov a ich štátnosti, že ani po rozbití a zničení
Svätoplukovej ríše nestratili získanú národnú iden-
titu.

Ešte počas panovania Hadriána II. dejiny štátnos-
ti vtedajších Slovákov zaznamenali fakt, ktorý vyše
tisíc rokov zostal jedinečným v európskych dejinách.

V roku 870 sa Frankom podarilo zajať arcibiskupa Metoda, ktorý sa vracal s týmto novým titulom z Ríma už ako pápežský legát pre všetky slovanské krajiny. Bavorskí biskupi ho odsúdili do väzenia v kláštore Reichenau na Bodamskom jazere. Koncom roka Karolman, syn Ludovíta Nemca a správca Východnej marky, sa zmocnil kniežata Rastica, ktorého potom v Regensburgu odsúdili na smrť za porušenie prísahy vernosti. Kráľ Ludovít však rozsudok zmenil na oslepenie a uväznenie Rastica v niektorom bavorskom kláštore, kde aj zomrel. Čoskoro potom Karolman zajaľ aj Svätopluka, ktorý s nimi spolupracoval. To znamenalo bezprostredné nebezpečenstvo úplnej straty slovenskej štátnosti. Tomuto nebezpečenstvu slovenskí vojvodovia čelili tým, že prinútili jedného z členov mojmírovskej dynastie, Slavomíra, aby sa postavil na čelo odporu, a to napriek tomu, že bol kňazom.²¹ Slavomír úspešne viedol odpor proti Bavorom, ktorých nakoniec za pomoci nimi oslobodeného Svätopluka aj tvrdo porazil. Po víťazstve sa Slavomír vrátil ku svojmu kňazskému povolaniu a Svätopluk ovládol nielen územia obývané starými Slovákami, ale postupne získal takmer všetky kraje Strednej Európy, obývané slovanskými kmeňmi. Aj tento jedinečný historický fakt – že národ v kritickej situácii zveril kňazovi najvyššiu funkciu v štáte, čo sa potom zase iba u Slovákov zopakovalo aj v roku 1939 – dokazuje, ako tesne bola viazaná štátnosť Slovákov na kresťanstvo.

Kráľ Svätopluk pri mohutnom rozširovaní svojej ríše postupoval v stálom kontakte s pápežským Rómom. Jeho pričinením Ján VIII. (872 – 882) pod hrozbou exkomunikácie nariadil bavorským biskupom, aby prepustili na slobodu arcibiskupa Metoda. Nepochopiteľne však podporoval aj bavorského mnícha Wichinga, ktorého si dal vysvätiť za biskupa do Nitry a ktorý potom sústavne intrigoval v Ríme proti arcibiskupovi Metodovi a proti staroslovenskej liturgii. Pravdepodobne ho v tom podopieral aj taliansky kňaz Ján z Benátok, ktorého Svätopluk používal ako svojho vyslanca. Preto si Ján VIII. v roku 880 predvolal Metoda do Ríma, aby sa presvedčil o jeho pravovernosti. Pápež nielen zistil, že arcibiskup Metod „je vo všetkých cirkevných náukách pravoverným a v službách prospešným“²², ale vyhovel aj želaniu Svätopluka a prijal jeho kráľovstvo pod ochranu sv. Petra. V listine, ktorou to potvrdzuje, Ján VIII. tituluje Svätopluka výrazmi „slávny panovník“, „milovaný syn“, ba aj „jediný syn“²³. Toto posledné oslovenie sa vo vtedajšom kuriálnom štýle používalo iba voči rímskemu cisárovi a výnimočne pre panovníka, ktorého mal pápež vo výhľade ako kandidáta na túto najvyššiu svetskú hodnosť. Arcibiskupovi Metodovi Ján VIII. udelil titul Moravského arcibiskupa, teda metropolitu celého územia Svätoplukovej ríše. Toto možno pokladať za vrchol vtedajšej slovenskej štátnosti. V tom roku 880 vtedajší Slováci dosiahli to, čo Rímsky stolec priznal

Poliakom a Maďarom až okolo roku 1000, a Čechom až v roku 1344. Zdá sa však, že Svätopluk prišiel do konfliktu so svojim arcibiskupom. Po Metodovej smrti v roku 885 vyslal do Ríma namiesto umierajúcim Metodom označeného nástupcu Gorazda, biskupa Wichinga. Ba zdá sa, že uväznil Metodových najbližších spolupracovníkov Gorazda a Klimenta. Wiching pravdepodobne falšovaným dokumentom a tvrdeniami zvedol pápeža Štefana V. (885 – 891) k tomu, čo dnes historici pokladajú za jeden z jeho najväznejších politických omylov: uveril bavorskému biskupovi a bez vypočutia Gorazda splnomocnil ho, aby usporiadal pomery v slovenskej cirkvi. Zrušením slovenského liturgického jazyka pod trestom exkomunikácie a uložením povinnosti oznámenia kráľovi, ktorému udelil právo vyhnáť previnilcov z krajiny, Štefan V. vlastne dal smrteľnú ranu dielu Cyrila a Metoda v Svätoplukovej ríši. Keď potom pápež pozval aj Gorazda a Klimenta do Ríma, Kliment tam došiel, ale o Gorazdovi sa viac nezachovala žiadna správa.²⁴ Po neslávnom návrate Wichinga do svojej bavorskej vlasti Svätopluk, proti ktorému sa kráľ Arnulf neváhal spojiť s Maďarmi, v roku 894 zomrel. To otriaslo nielen cirkevnou, ale aj štátnou štruktúrou na území Slovenska. Maďari využili túto situáciu a začali nápor na územie Svätoplukovej ríše. Ale Svätoplukovmu synovi Mojmírovi II., ktorý sa po bojoch s bratom Svätoplukom II. stal jeho nástupcom, sa podarilo čeliť maďarským prepadom. Aj

Mojmír II. chápal dôležitosť rozbitej cirkevnej organizácie aj pre udržanie štátnosti, preto sa obrátil na pápeža Jána IX. (897 – 900), ktorý vyslal na Slovensko arcibiskupa Jána a biskupov Benedita a Daniela. Títo mu vysvätili štyroch biskupov a jeden z nich bol vymenovaný za arcibiskupa (pravdepodobne Gorazd). Tým sa obnovila moravská cirkevná provincia, proti čomu tvrdo protestovali v Ríme bavorskí biskupi.²⁵

Časť Metodových žiakov sa iste aktivizovala a najmä na vzdialenejších strediskách mohla pokračovať aj v používaní staroslovenskej liturgie, ktorá sa zachovala aj po plienivých nájazdoch divokých maďarských kmeňov, ktoré v prvej polovici 10. storočia ohrozovali značnú časť Európy. Práve obdobie po ukrutnej porážke maďarských lúpežných zväzov Ottom I. Veľkým na rieke Lech pri Augsburgu v roku 955, keď sa ich zvyšky natrvalo usadili v oblasti niekdajšej Panónie a postupne prijímali kresťanstvo, dnes už bezpečne dokazuje, že sa ich

prvé kniežatá stýkali spočiatku prevažne so staroslovenským kresťanstvom, a iba pozvoľna sa uhorský štát definitívne identifikoval s latinským kresťanstvom. Tento proces trval vyše sto rokov. Ešte aj prvý uhorský kráľ sv. Štefan (997 – 1038) bol pokrstený vo východnom (staroslovenskom) obrade a založil niekoľko kláštorov pre „gréckych“ mníchov.²⁶ Konečne aj nepomerne veľký počet náboženských a kultúrnych výrazov v maďarskom jazyku, ktorých pôvod je bezpečne slovanský a z najväčšej časti slo-

venský,²⁷ dokazuje, že Maďari, ktorí sa vkladli medzi podunajských Slovanov a postupne vytlačali starých Slovákov do naddunajských krajov smerom k oblúku Karpát, preberali od nich základy kultúry aj kresťanstva. Sotva možno pokladať za náhodu, že Uhorské kráľovstvo sa časom definovalo ako *Regnum Marianum*, ak vieme, že prvý slovenský arcibiskup-metropolita sv. Metod bol pochovaný vo svojom katedrálnom chráme „za oltárom Panny Márie“²⁸, a že prvý známy vladár Nitry Pribina vo svojom novom Blatenskom kniežatstve začal šíriť kresťanstvo postavením kostola na česť „svätej Bohorodičky árie“.²⁹ Kresťanstvo Slovákov viac než jedno storočie pred usídlením sa Maďarov na území Panónie už malo charakteristiku mariánskeho národa.

Od založenia Uhorského kráľovstva sv. Štefanom I., ktorý neskôr definitívne optoval pre západnú, latinskú formu kresťanstva, a pod ktorého nadvládu sa za jeho nástupcov postupne dostávalo celé územie dnešného Slovenska, práve kresťanstvo ostávalo takisto jedným zo základných pilierov novej štátnosti, ako to bolo aj za čias mojmírovskej dynastie. Kto si prelistoval základné dokumenty Uhorského kráľovstva³⁰, musel konštatovať, že po celých osem storočí, kým sa nástupcovia sv. Štefana pridžiavali jeho politického testamentu, kresťanstvo sa nedá odmyslieť z uhorských, a teda ani zo slovenských dejín. Aj u veľkej skupiny slovenských prívržencov osvietenských prúdov nachádzame zachované

ich zásadné kresťanské postoje, ktoré neutralizovali protikresťanské tendencie tohto filozofického smeru. Vodcovia národného obrodzenia v devätnástom storočí takmer bez výnimky otvorene vyznávali svoje kresťanské presvedčenie. Ludovít Štúr takto uviedol svoju verejnú publicistickú činnosť: *Pokloňte sa, Tatri, Pánovi Svojmú a vijasňte sa, bo ON z visosti Svojej pohľadeu na vaše rodi, JEMU vernje, milostivo! Viplnená je žjadosť ich vrúcna, obdarenje sú tím za čím dáuno horeli: vichod'it' budú Novini aj v ich reči maferinskej!*³¹ Celkom v tom istom duchu v úvodnej štúdii k Slovenským pohľadom o potrebe vedy pre slovenský národ Miloslav Jozef Hurban písal: *Veda je skutočná v živoŕe, kde sa ňou človek sám vichová ke skutočnosťi ľudsko-kresťanskej. (...) Pri tom ŕi musím povedať, že ak máš už čo len tú najbezprostrednejšú vjeru, ak chceš biť v nej duoslední musíš veriť, že Duch svatí biva viljevaní na ľudí, národi a človečenstvo; ale tento skutok božskí ňemuože biť tak obmedzení a skúpi, abi človeku, a ľudstvu nič inšjeho ňeudjelal ako len púhi, sami cit vjeri. On otvára bráni duchovedi, t. j. ved'eňja vid'eních duchom višších slncou pravdi a zjaveňjšjeho svetla spaseňja sveta. Toto kresťanstvo, tato vjera v Ducha svatjeho toho, ktorí pochodí od Otca aj Sina – je Matkou a základom vedi.*³² Z tohto hnutia vyšli potom aj prvé požiadavky Slovákov, obnoviť niekdajšiu národnú štátnosť z 9. a 10 storočia. Pochopiteľne prejavovali túto svoju túžbu v takých formách, aké považovali za možné v danej politickej situácii. Ale táto túžba sa systematicky

prejavovala vo všetkých dôležitých vyhláseniach tak politickej, ako aj vojenskej povahy najmä v revolučných rokoch 1848 – 1949. Ľudovít Štúr už v lete 1848 jasne vyhlásil: *Kým jeden národ vládne nad druhým, kým jeden druhý utláča, kým sa každý ako človek necíti dôstojne, nemôže byť nič z bratstva národov, lebo nemôže byť bratstvo medzi pánom a sluhom, ale len medzi slobodným a slobodným. A na druhej strane národ, ktorý sa ešte neusiluje o samostatnosť, ktorý trpí, aby mu iným vládol a používal ho za nástroj vo svoj prospech a aj na utlačanie slobody iných národov, ešte nie je dôstojný človeka a nie je hodný bratstva slobodných národov.*³³ V Pamätnom spise, ktorý slovenská delegácia predložila cisárovi Františkovi Jozefovi I. v Olomúci 19. marca 1849, už nachádzame formálne vyslovené požiadavky, ktoré zreteľne smerujú k postupnému obnoveniu národnej samostatnosti. Žiadali totiž najvyšším dekrétom cisára uznať slovenský národ na území, ktoré od vekov obýva a ktoré sa nazýva Slovenskom. Žiadali rovnoprávnosť so všetkými inými národmi rakúskeho mocnárstva a zaistenie pred návratom nadvlády národa maďarského. Žiadali vlastný krajinský snem a vlastnú správu s najvyšším krajinským úradom ako konštitučné národné usporiadanie Slovenska s odstránením maďarčiny a uzákonením reči slovenskej.³⁴ Tieto charakteristické prvky národnej samostatnosti ako predpoklady vtedy za možnú pokladanej relatívnej štátnosti nachádzame potom v rozličných redakčných formách vo všetkých nasledujúcich

oficiálnych dokumentoch slovenského národného hnutia až do konca 19. storočia.³⁵ Duch týchto požiadaviek je jasným odrazom kresťanského chápania spravodlivosti a z nej vyplývajúceho práva tak jednotlivých osôb, ako aj národného spoločenstva. Veď hovorcami národa a redaktormi tých dokumentov boli napospol nielen veriaci kresťania, ale aj popredné osobnosti tak katolíckej, ako aj evanjelickej cirkvi na Slovensku.

Jednoznačne sa to prejavilo pri zakladaní Matice slovenskej. Na jej príprave pracovali najodvážnejšie osobnosti vtedajšieho slovenského národného hnutia. Keď potom v roku 1862 cisár František Jozef I. povolil založiť túto najvýznamnejšiu kultúrnu ustanovizeň, ktorej Stanovy v 2. paragrafe vyslovene vylučovali z cieľov Matice slovenskej politické a náboženské otázky³⁶, zakladajúce zhromaždenie na jej čelo zvolilo katolíckeho biskupa Štefana Moyzeša vo funkcii predsedu a evanjelického superintendenta Karola Kuzmányho ako prvého podpredsedu. Kresťanským duchom chceli mať preniknutú slovenskú kultúru i vedu, ktorej dôležitosť zvýraznil Jozef Miloslav Hodža v rozhovore s biskupom Strossmayerom v Záhrebe: „Budúcnosť národa zaisťuje iba veda, ktorá je pre národ dôležitejšia než všetky vojská a hradby.“ Komentujúc toto stanovisko napísal prof. Pražák: „Věda slovenská, slovanská a křesťanská, to byl tedy nejvyšší slovenský cíl. Usilovali se o něj skoro více, než o politické osamostatnění.“³⁷

Tento dejinným vývojom ustálený kresťanský charakter slovenského národného diania bol potom aj jednou z hlavných príčin, ktoré už v základoch spochybnili možnosť zblíženia a pokojného spolunažívania Slovákov a Čechov po vzniku česko-slovenskej štátnosti v roku 1918. Netrvalo viac než niekoľko mesiacov, aby sa slovenskí politickí a cirkevní vodcovia, a to aj tí, ktorí nadšenie vítali nový štát ako oslobodenie Slovákov spod tvrdej odnárodňovacej politiky maďarských vlád, museli konštatovať, že záplava českých voľnomyšlienkárov, nevercov a otvorených nepriateľov kresťanstva a najmä Katolíckej cirkvi ohrozovala duchovný profil slovenského národa celkom podobným spôsobom, ako maďarizácia ohrozovala jeho jazyk a kultúrny rozvoj.³⁸ K tomu sa pridalo zakotvenie nikdy nejestvujúceho „československého národa“ v schválenom a promulgovanom texte Ústavy nového štátu, v čom Slováci nemohli nevidieť nebezpečenstvo oficiálneho popierania ich národnej samobytnosti a oktrojovania im cudzej štátnosti.³⁹

Toto vyvolalo rastúce ľudové hnutie za autonómiu Slovenska, na čelo ktorého sa postavili opäť vynikajúce kresťanské osobnosti, akými boli katolík Andrej Hlinka a evanjelik Martin Rázus. Obidvaja hlásali, že prioritou politického vývoja na Slovensku musí byť zachovanie kresťanských hodnôt ako historického dedičstva národa, ktoré je však ohrozené bez primeranej formy vlastnej štátnosti. A postupne

sa toho hnutie stalo najsilnejším politickým subjektom na Slovensku, ktorý koncom roka 1938 dosiahol ústavné uzákonenie autonómie Slovenskej krajiny v rámci federalizovanej Česko-Slovenskej republiky, a potom v marcovej medzinárodnej kríze roku 1939 demokraticky zvolený Slovenský snem jednohlasne vyhlásil obnovenie slovenskej štátnosti, ktorú základným zákonom definoval ako Slovenskú republiku.⁴⁰ V jej základoch, napriek medzinárodnej situácii, ktorú ovládali protikresťanské ideologické a mocenské faktory, sa výrazne prejavila kresťanská orientácia slovenských zákonodarcov. Preambula Ústavy SR totiž znela: „Slovenský národ pod ochranou Boha všemohúceho od vekov sa udržal na životnom priestore mu určenom, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo, zriadil si svoj slobodný slovenský štát.“⁴¹ Aj keď sa Slovenská republika ako nový štát s nespravodlivo odtrhnutým veľkým južným územím a necelými troma miliónmi obyvateľov nemohla vyhnúť prijatiu „ochrany“ vtedy v Európe všemocnej Nemeckej ríše, jej zodpovední politickí činitelia dokázali obmedziť túto závislosť na pole vojenských a ekonomických vecí a vyhradiť si úplnú nezávislosť na kultúrnom a náboženskom poli, čo bolo absolútnou prioritou národa a jeho štátu.⁴² Bolo to presne v duchu programového vyhlásenia vlády autonómneho Slovenska z 21. februára 1939, keď jej predseda Dr. Jozef Tiso slávnostne vyhlásil:

„Nechceme byť a nebudeme otrokmi žiadnej ideológie, ktorá by nevyvierala z našej slovenskej tradície a ktorá by bola cudzia nášmu kresťanskému slovenskému charakteru.“⁴³ O pol roka neskôr sa začala európska vojna, ktorá opäť ohrozovala obnovenú štátnosť Slovákov. Ako všetky vojny, aj hrozná druhá svetová vojna sa tvrdo odrážala najmä na slabších a celkom slabých štátnych subjektoch. Ostáva však historickým faktom, že Slováci nikdy predtým a ani nikdy potom nezažili obdobie takej náboženskej a kultúrnej slobody, ako práve počas trvania prvej Slovenskej republiky. A podobne to bolo aj na poli sociálnych istôt a citeľného zlepšovania ekonomických podmienok širokých vrstiev národa. Preto ono krátke obdobie mohutne upevnilo národnú identitu Slovákov, nezmazateľne poznačilo pamäť národa a bezpochyby podmienilo aj – dúfajme – definitívne obnovenie slovenskej štátnosti so vstupom roka 1993.

Práve toto – historicky nepochybné dovriešenie etnogenézy a nepretržité zachovanie jej podstatného faktora, ktorým bol kresťanský obsah duchovného vývoja slovenského národa – dovolilo nám prežiť aj najťažšie historické zaťaženia a ohrozenia. Od straty stredovekej štátnosti boli to tatárske, husitské, turecké plienenia, potom odnárodňovacie procesy zo strany južných i západných susedov, až po polstoročie medzinárodnej ateistickej komunistickej tyranie. To všetko slovenský národ prežil a prekonal, až si

znovu vytvoril najúčinnější nástroj ochrany a obrany národnej postate, ktorým je suverénna štátnosť.

Základy súčasnej novej štátnosti kládli štátnici, nie vždy inšpirovaní duchom kresťanských a národných tradícií, čo sa zákonito odrazilo aj pri koncipovaní Ústavy Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. Predsa však mali odvahu, v jej preambule sa odvolať na cyrilo-metodovské duchovné dedičstvo a na historický odkaz Veľkej

Moravy, ako aj na prirodzené právo národov na sebaurčenie,⁴⁴ teda na jednu z podstatných zložiek kresťanskej etiky. Aj keď pôvodný text Ústavy slovenskí zákonodarcia v priebehu krátkeho desaťročia už až päť či šesťkrát menili a doplňovali⁴⁵ – čo ťažko nachádza obdobu v iných právnych štátoch – a napriek nezodpovedným hlasom nepatrných menšinových, slovenskému národu a viere jeho drvivej väčšiny cudzích zoskupení, ktorým tento odkaz na kresťanstvo nelahodí, Ústava Slovenskej republiky podnes obsahuje tieto prvky. Toto, v súlade s celým historickým vývojom slovenského národa, morálne i právne zaväzuje slovenských štátnikov, aby nezradili tieto základné hodnoty národa a štátu ani pri pripomienkovaní a podpisovaní budúceho základného dokumentu Európskej únie, ani teraz, po vstupe do tohto ešte stále sa vyvíjajúceho a vlastnú identitu hľadajúceho spoločenstva národov a štátov doposiaľ iba európskeho geopolitického priestoru.

Poznámky

- ¹ *Slovník slovenského jazyka* (Bratislava, SAV, 1959 – 1968) ho zaregistroval, ale iba ako variant hesla etnogénia, so stručným výkladom „pôvod, vznik národov“; novší *Krátky slovník slovenského jazyka* (Bratislava, SAV, 1987) ho vôbec neuvádza. Iba *Slovník cudzích slov* (Bratislava, SPN, 1997) má prijateľný výklad.
- ² V hebrejských knihách *Starej zmluvy* výraz *gôj* (národ, ľud) sa vyskytuje 555 krát; okrem toho širší synonym *ám* (ľud, národ) sa tam nachádza až 1868 krát. V nepomerne kratších knihách *Novej zmluvy* sa pojem *národ/ľud* nachádza spolu 275 krát. Porov. Jozef JANČOVIČ, *Výskyt termínov ľud, národ vo Svätom písme (hebrejskom a gréckom)*, rukopis vo vlastníctve autora. Aj Juraj POTÚČEK vo svojej stručnej slovenskej konkordancii udáva 240 krát *národ* a 281 krát *ľud*, spolu teda 521 výskytov tohto pojmu. Juraj POTÚČEK, *Biblická konkordancia*. [Banská Bystrica], Slovenská biblická spoločnosť, 1997, s. 242 – 245 a 296 – 299.
- ³ „...the Jewish people, who are in the pages of the Old Testament depicted as the first nation, diversified in its tribal antecedents, united in a comprehensive political order and inspired by a common faith in the one and only God.“ C. F. FRIEDRICH, *The Nation: Growth or Arte-fact?* In: *Annales de Philosophie Politique*, 8. – *Lidée de Nation*. Paris 1969, s. 32.
- ⁴ Porov. Adolf ERMAN, *Aegypten und aegyptisches Leben im Altertum*. Tübingen 1885.
- ⁵ Porov. Jozef HERIBAN, *Príručný lexikón biblických vied*. 3. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Don Bosco, 1998, s. 726 a 1106.
- ⁶ „...„quasi officina gentium aut certa velut vagina nationum“. JORDANES, *Getica* IV, 25.
- ⁷ „Gens autem appellata propter generatione familiarum, id est, a gignendo, sicut natio a nascendo. – Gens

- est multitudo ab uno principio orta, sive ab alia natione secundum propriam collectionem distincta.“ ISIDOR, *Etymologiarum sive Originum libri XX*. 9, 1, 1.
- 8 Například Theodor (642 – 649) „natione Graecus“; Sergius I. (687 – 701) „natione Syrus“; Leo III. (797 – 816) „natione Romanus“. *Liber pontificalis*, I. Paris, Duchesne 1995.
- 9 BEDA VENERABILIS, *Historia ecclesiastica Anglorum*. („nostra natio“, „nationes Germaniae“)
- 10 amtiež: „tam Saxones quam Frisones vel etiam nationes promiscuas“; „tam propinquis quam etiam exteris nationibus“.
- 11 F. LOT, *Formation de la Nation Francaise*. In: *La Revue des deux mondes*, 15. 5. a 1. 6, 1950, s. 256 – 378 a 418 – 435.
- 12 Odkazujeme tu aspoň na niektoré zo základných diel: V. DU-RANDO, *Della Nazione Italiana*, 1846; Walter BAGEHOT, *Lois scientifiques du développement des nations dans leurs rapports avec les principes de la sélection naturelle et de l'hérédité*. Paris: Librairie Germer Baillière, 1875; Bruno BAUCH, *Vom Begriff der Nation*, Berlin 1876; E. RENAN, *Qu'est-ce qu'une Nation?* Paris 1882; Wendelin HAIDEGGER, *Der nationale Gedanke im Lichte des Christentums*. Brixen 1900; Ignaz SEIPEL, *Nation und Staat*, Wien 1916; E. RONCATI, *Nazioni ed Umanità*, Torino 1920; Othmar SPANN, *Vom Wesen des Volkstums*. Augsburg 1924; J. CALMETTE, *Le sentiment national dans la marche d'Espagne au IXe siècle*, Paris 1925; Josef FELS, *Begriff und Wesen der Nation*, Münster 1927; Max H. BÖHM, *Das eigenständige Volk*, Berlin 1932; Kurth STAVENHAGEN, *Das Wesen der Nation*, Berlin 1934; Albert E. BRINCKMANN, *Geist der Nationen: Italiener, Franzosen, Deutsche*, Hamburg 1938; M. CHLADNÝ HANOŠ, *Láska k národu*, Turčiansky Sv. Martin 1941; CORRIGAN-OTOOLE, *Race, Nation, Person*, New York 1944; A. MESSINEO, *La nazione*, Roma 1944; E. BARKER, *National Character and the Factors in its Formation*,

- London 1948; Ernesto SESTAN, *Stato e nazione nell'alto medioevo. Ricerche sulle origini nazionali in Francia, Italia, Germania*, Firenze 1952; Federico CHABOD, *L'idea di nazione*, Bari 1961; Eugen LEMBERG, *Nationalismus*, I-II., Reinbek/Hamburg 1964; J. R. SWATTEAU, *L'idée nationale de la Révolution à nos jours*. Paris 1972; E. POLAKOVIC, *Que es una Nacion?* Buenos Aires 1976; Hugh SETON-WATSON, *Nations and States. An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*, London 1977; Helmuth BEUMANN - Werner SCHRÖDER, (ed.) *Aspekte der Nationenbildung im Mittelalter*, Sigmaringen 1978; Š. POLAKOVIĆ, *Co je národné bytie?* Hamiltom, Ont., 1982; *Esseje o národe*. Martin 1998.
- 13 Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
- 14 A. HASTING: *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge, Cambridge University Press, 1997.
- 15 Aspoň niekoľko príkladov: J. G. GEORGI, *Russland. Beschreibung aller Nationen des russischen Reiches*. Leipzig 1783; Gabriel MONOD, *Du rôle de l'opposition des races et des nationalités dans la dissolution de l'Empire carolingien*. Paris 1896; Georges GUIBAL, *Histoire du sentiment national en France pendant la guerre de Cent ans*. Paris 1875; J. CALMETTE, *Le sentiment national dans la marche d'Espagne au IXe siècle*. Paris 1925; Léon VAN DER ESSEN - G. J. HOOGEWERFF, *Le sentiment national dans les Pays Bas*. Bruxelles 1944; F. HACKETT, *Ireland*. New York 1920; Salvador de MADARIAGA, *Spain*, London 1930; A. OSTRIC, *La structure et les moeurs de la société croate*. Thonon 1950; O. FALNES, *National Romanticism in Norway*. New York 1933; Godefroid KURTH, *La Nationalité belge*. Namur 1930; SAINT-MARTIN, *Mémoires historiques et géographique sur l'Arménie*. Paris 1818; Giuseppe Maria PERRONE, *Il Perù*. Roma-Milano 1922; H. M. CHADWICK, *The Nationalities of Europe and the Growth of National Ideologies*, Cambridge 1945; J. DROZ, *Le nationalisme en Europe centrale de 1871 à 1939*, Paris 1963;

- C. J. FRIEDRICH, *Europa – Nation im Werden?*, Bonn 1972; CURTA, F.: *Making an Early Medieval Ethnie: Case of the Early Slavs, Sixth to Seventh Century A.D.* (Dissertation, 2 vols.) Michigan 1998.
- 16 Myslím tu nielen na najstaršie pokusy z romantickej epochy, ale aj na zaujímavé intuície, ktoré zhrnul Štefan ŠMÁLIK v brožúrke *Nezvyčajné pohľady do slovenskej histórie*, Toronto-Zürich-Bratislava 1994 a iné súčasné hypotetické rekonštrukcie, ktoré bude treba preskúmať prísnou historickou metódou.
- 17 *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri IV*, In: *Magnae Moraviae fontes historici*, Praha – Brno, Státní pedagogické nakladatelství, 1966-1976, I., s. 20 – 21 (v ďalšom len: MMFH).
- 18 „Jej (Samovej ríše) lokalizáciu uľahčuje údaj, že to bolo miesto priameho avarsko-slovanského dotyku, že archeologickými nálezmi sa dá určiť miesto najzápadnejšieho avarského etnického zásahu.“ Ján DORULA, *Jazykovo-historické etapy vývinu slovenskej identity*. In: *Seminár integračný šok*. Bratislava (s.e.), 1996, s. 108.
- 19 „*Avaros et Sclavos ceterasque gentium nationes*“. Tamtiež, s. 21. Pod názvom *Sclavi*, *Sclavini*, *Sclavani* tu nemožno rozumieť ani slovanské kmene vo všeobecnosti, ani iný slovanský národ. Prameň sa jasne vzťahuje na slovanských obyvateľov Samovho kraľovstva, teda na Slovákov.
- 20 *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, 11. In: MMFH, III, s. 312.
- 21 *Annales Fuldenses*, 73-74. MMFH, I., s.103-105; Milan S. ĎURICA: *Slavomír. Zabudnutý, alebo zamlčovaný kráľ dávnych Slovákov*. In: *Kultúra*, r. 4, č. 10/2001, s. 7.
- 22 *Pramene k dejinám Veľkej Moravy* (ed. Peter RATKOŠ). Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 191.
- 23 Tamtiež, s. 190.
- 24 *Regesta Pontificum Romanorum*, nr. 3407. Klement sa uchýlil k Bulharom, kde ho cár Boris prijal ako „prvé-

- ho biskupa medzi slovanskými národmi“. Porov. Ilaria BONACCORSI: *Stefano V.* In: *Enciclopedia dei Papi*. Roma, Treccani, 2000, zv. II., s. 38 – 41.
- 25 *Pramene k dejinám Veľkej Moravy* (ed. Peter RATKOŠ). Bratislava 1964, s. 206 – 214.
- 26 Porov. *Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae*, vol I. Peter ŽEŇUCH - Cyril VASIL: *Cyrilské rukopisy z východného Slovenska . Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti*. Roma-Bratislava-Košice (s.e.), 2003, s. 240 245. – Netreba sa čudovať, že mnohé dokumenty namiesto správneho „staroslovenský“ používajú výraz „grécky“. V stredovekých prameňoch podobné *qui pro quo* nie je vôbec zriedkavosťou. Byzantské pramene až do neskorého stredoveku najčastejšie označujú Maďarov výrazom „Turci“ (*tourkoi*) a ich uhorský štát ako „Turecko“ (*tourkia*). Podobne aj bavorské pramene označujú Maďarov ako *Huni* a ich kraj *Hunia*.
- 27 Porov. Franz von MIKLOSICH, *Die slavischen Elemente im Magyarischen*, Wien 1871.
- 28 *Proložnoje žitije Konstantina i Mefodia*, MMFH, II, s. 166.
- 29 *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, 11. MMFH, III, 312.
- 30 Porov. *Corpus Juris Hungarici, seu Decretum Generale Inlyti Regni Hungariae, partiumquae eidem annexarum... continens Opus Tri-partitum Juris Consuetudinarii ejusdem Regni, Authore Stephano de Werböcz, &c. ac Decreta, Constitutiones, et Articulos serenissimorum, et Apostolicorum Regum, Ac Inlytorum Statuum & Ordinum Regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum, a Sancto Stephano usque ad Magnum Leopoldum in publicis eorundem Comitibus conclusos, & edi-tos*. Budae 1779, zv. I.-III.
- 31 *Ohlas o Slovenských Národných Novinách a Orlovi Tatránskom* z 15. júna 1845. In: *Slovenskje Národňje Novini (1845 – 1848)*, I – II. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956, s. 1.

- 32 M. J. HURBAN: *Veda a Slovenskje Pohladi*. In: *Slovenskje Pohladi na vedi, umeňija a literaturu*, Djel I., Svazok 1, 1846, s. 2 – 3.
- 33 L. ŠTÚR: *Pohl'ad na európske udalosti roku 1848*. In: *Slovenski jug*, č. 1 – 4/1848. (Slovenský text: František BOKES (ed.): *Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848 – 1914, I*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1962, Dok. 66, s. 30.)
- 34 *Pamätný spis slovenskej deputácie, predostretý Františkovi Jozefovi I. v Olomouci 19. marca 1849*. In: *Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848 – 1914. I. 1848 – 1867*. Zostavil a poznámkami opatril František BOKES (v ďalšom len: BOKES, *Dokumenty*), I., Bratislava 1962, dok. 15, s. 62 – 63.
- 35 BOKES, *Dokumenty*, I., dok. 73, s. 254 – 255; dok. 79, s. 281 – 288; dok. 84, s. 297 – 299; hlavne potom dok. 86, s. 313 – 319; dok. 87, s. 320 – 325; dok. 99, s. 363 – 368; dok. 100, s. 369 – 377.
- 36 „§ 2. Štátne a náboženské záležitosti vytvorené sú z úkolu Matice slovenskej“. *Národná svetlica. Výber dokumentov k dejinám Matice slovenskej*. Zostavili Michal ELIÁŠ – Vojtech ŠARLUŠKA. Martin 1988, s. 39.
- 37 A. PRAŽÁK, *Slovenská svojskost*. Bratislava 1926, s. 66.
- 38 Keď sa koncom januára 1919 Andrej Hlinka zúčastnil na zasadaní nezvoleného, iba dočasnou vládou vymenovaného Národného zhromaždenia, nenávisným až vulgárnym spôsobom ho napadli nielen českí socialisti, ale aj niektorí členovia Slovenského klubu, ktorému predsedal Andrej Devečka. Po návrate na Slovensko sa Hlinka zdôveril svojmu priateľovi Dr. Jánovi Mudroňovi: „Janko, mal si pravdu. (...) Ich cieľom je počesťenie, a síce úplne surovými, hrubými prostriedkami, akými ani Maďari nepracovali.“ *Slovenský denník*, 12. 8. 1922. Podobne reagoval aj župan a vládny komisár Bratislavskej župy, evanjelický teológ Samuel Zoch,

ktorý vyhlásil: „Miera je už naozaj preplnená. Čo sa na Slovensku deje, presahuje všetky hranice.“ *Slovenský denník*, 26. 8. 1922.

- 39 Ústavná listina Československej republiky sa začínala slovami „My, národ československý...“ a toho istého dňa schválený ústavný zákon kodifikoval podobne nejestvujúci „jazyk československý“ ako úradný jazyk štátu. Porov. zákony č. 121 a 122 z 29. 2. 1920 Sb. z. a n.
- 40 *Ústavný zákon zo dňa 21. júla 1939 o ústave Slovenskej republiky*. Sl.z. č. 41/1939. Reprod. in: M. S. ĎURICA: *Slovenská republika 1939 – 1945. Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia*. Bratislava 1999, s. 71 a nasl.
- 41 Tamtiež.
- 42 Už 18. marca 1939 počas stretnutia s Hitlerom vo Viedni, na ktorom sa mala konkretizovať „ochranná zmluva“, predseda slovenskej vlády Dr. Jozef Tiso odmietol prehnané nemecké požiadavky a hrozil prerušením rokovania. Až keď Hitler vyhlásil: „Zo Slovenska nechcem ani piadť zeme. Tu sa musia Slováci uplatňovať a rozvíjať po svojom: národne, kultúrne a hospodársky. Ručím za plnú samostatnosť a garantujem hranice Slovenska.“, Tiso pokračoval vo vyjednávaní a na druhý deň podpísal tú zmluvu.
- 43 Porov. M. S. ĎURICA: *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. Bratislava 2003, s. 385.
- 44 *Ústava Slovenskej republiky*. Bratislava 1993, s. 29.
- 45 *Ústava Slovenskej republiky*. Bratislava 2001, s. 3.

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava,
Špitálska 7, 813 59 Bratislava v roku 2006
ako svoju 479. publikáciu, v edícii
linea recta brevissima ako 1. publikáciu.
Jazyková úprava Blažena Moravčíková

Prvé vydanie
36 strán

ISBN 80-7114-566-1

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

1

Ústav dejín kresťanstva na Slovensku v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ touto novou edíciou predkladajú záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie, ktoré sa odrážajú na súčasnom myslení mnohých a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.

Naším zámerom je:
priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.

ISBN 80-7114-485-1

9 788071 144854